

Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Çevirilerinde Esmâ-i Hüsnâ*

Gülden Sağol Yüksekaya
(İstanbul)

Kur'an-ı Kerim'in Türkçe çevirileri, dil çalışmaları yönünden büyük bir önem taşımaktadır. Türklerin İslamiyeti kabul etmelerinden sonra İslam dini ile gelen yeni kavramların nasıl ifade edildiğini göstermeleri, mütercimlerin Kur'an gibi bir metnin çevirisini yaparken özellikle dikkatli davranmaları neticesinde metnin aslına mümkün olduğu kadar sadık kalmalarıyla anlam bilgisi araştırmaları ve sözlükçülük açısından başvurulacak kaynaklar içinde en güvenilir belgeler olarak kabul edilmektedirler.

Kur'an'ın özellikle satır arası kelime kelime Türkçe çevirileri, mevcut Türkçe kelimelerin o devirdeki manalarının Arapça ve varsa Farsça karşılıkları yardımıyla doğru olarak tespit edilmesini mümkün kılmaktadır. Arapça kelimelerin çeşitli nüshalarda muhit ve lehçe farkına göre değişik şekillerde çevrilmesi ise mukayeseli sözlük çalışmaları yönünden ayrı bir önem taşımaktadır. İşte bu çalışmada ikisi satır arası olmak üzere üç Kur'an-ı Kerim çevirisine dayanılarak esmâ-i hüsnânın Türkçede nasıl karşılandığı incelenecektir.¹

1. Esmâ-i hüsnâ

İsmin çokluğu olan *esma* (*esmâ*) ile "güzel, en güzel" anlamına gelen *hüsnâ* (*hüsnâ*) kelimelerinden oluşan *esma-i hüsnâ* terkibi, Allah'a nispet edilen

* Bu çalışma Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü tarafından 12 Mart 2004'te düzenlenen "Türkçede Dini Tabirler" konulu ulusal toplantıda bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Türk Dil Kurumu tarafından düzenlenen IV. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayında (25-29 Eylül 2000) Aysu Ata tarafından "Türkçede Esmâ-yı Hüsnâ'lar" isimli bir bildiri sunulmuştur, ama henüz basılmayan bu bildiride esmâ-i hüsnâlar üzerinde nasıl bir araştırma yapıldığını bilmiyorum.

isimleri ifade eder. Sadece Kur'an'da geçen ilahî isimler yüzden fazladır ve hadislerde Allah'a nispet edilen başka isimler de vardır. Ama esma-i hüsnâ terkinin, geniş anlamıyla bunların hepsini içerdiği bilinmekle birlikte, terim olarak daha çok doksan dokuz ismi kapsadığı kabul edilir.²

Kur'an-ı Kerim çevirilerinde esma-i hüsnânın nasıl karşılandığını göstermek üzere hazırlanan bu çalışmada, Kur'an metnindeki esma-i hüsnadan hangilerinin Türkçe ile karşılanabildiğinin, hangilerinin yabancı dillerden alınan kelimelerle ve nasıl ifade edildiğinin gözler önüne serilmesi hedeflenmiştir. Tespit ettiğimiz kadarıyla mütercimler esma-i hüsnaya Türkçe veya Türkçeleşmiş karşılıklar bulmaya gayret etmişler, Arapça kelimelere tek tek Türkçe karşılık bulamadıkları durumlarda çeşitli kelime gruplarına başvurmuşlar, yaşayan dilden karşılık bulamayınca, Arapçasını aynen kullanmak yerine geçici kelimeler türetmeyi tercih etmişler, hatta tarif yoluna gitmişlerdir. Tabi geçici kelimelerin, tanıma doğru gittikçe sözlük değeri kazanmaları zordur. Birleşik kelimeler de ancak kalıplaştıkları takdirde sözlük değeri kazanabilirler. Ama biz burada esma-i hüsnânın Türkçede nasıl karşılandığını göstermek üzere bir kelimenin, bazen de bir terkinin karşılığı olarak kullanılan her kelime veya kelime grubunu ana madde olarak aldık. Harezmi Türkçesi Kur'an çevirisinde *el-ḥakk*'in *ol kim mülk anga vâcib bolur* şeklinde karşılanması, Muhammed b. Hamza'nın çevirisinde *el-bâri*'nin *yaratmakta bir nice halkı bir niceneden ayırıcı* şeklinde çevrilmesi buna örnektir. Bu tarifler, Arapça veya Farsça tefsirlerdeki açıklamalardan alınmış olmalıdır. Mütercimler bazen söz konusu kelimenin birden fazla anlamı varsa, bu anlamları art arda sıralarlar, Muhammed b. Hamza'nın *el-vakîl*'i *saklayıcı dağı iş sürücü* şeklinde karşılaması gibi. Bazen ise aynı karşılığın iki ayrı isim için kullanıldığı görülebilmektedir, mesela Harezmi Türkçesi Kur'an çevirisinde *el-'azîm*, *el-kebîr uluğ* ile *el-bâri*, *el-ḥâlik yaratgan* ile karşılanmıştır. Muhammed b. Hamza ise *el-'azîz*, *el-kâdir*, *el-muktedir*, *el-mukîr*, *el-kaviyy*, *el-vâsi*'yi *güci yiter* ile karşılamıştır. Buna mukabil aynı isim için birkaç karşılık bulunabildiği de görülmektedir, mesela Harezmi Türkçesi Kur'an çevirisinde *el-'azîz*'in *'azîz*, *gâlib*, *gâlib bolgan*, *yinggen*, *yinggen Tangrı* ile karşılandığı, Muhammed b. Hamza'nın ise *el-ḥalîm*'i *'azâb eylemege ivici degül*, *geçürücü*, *güç götürücü*, *ivici degül*, *suça katlanıcı* şeklinde farklı karşılıklar verdiği dikkat çekmektedir.

² Esmâ-i hüsnânın sayısı ile ilgili çeşitli görüşler için bk. Topaloğlu 1995: 406-411.

2. Üzerinde çalışılan malzemenin tanıtımı

Kur'an-ı Kerim X. yüzyılda Farsçaya çevrilmiştir. İlk Türkçe çevirinin de bu Farsça çeviriyle aynı zamanda yapılmış olabileceği düşünülmektedir. Doğu Türkçesine yapılmış olan bu ilk çevirilerden bugün elimizde altı nüsha bulunmaktadır. Burada malzemesini değerlendireceğimiz Kur'an çevirilerinden ilki, bu altı nüshadan biridir.

Esmâ-i hüsnâlar açısından değerlendireceğimiz diğer Kur'an çevirilerinin ilki eski Türkiye Türkçesine, diğeri ise bugünkü Türkiye Türkçesine çevrili nüshalardır.

2.1. Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Çevirisi

Bu çeviri, 764 yılının Rebiülâhir ayının ortalarında (Ocak-Şubat 1363) istinsah edilmiş olup Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Camii 2 numarada -eskiden Millet Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa 951 numarada idi- muhafaza edilmektedir. Çeviri kısmı 583 varaktan oluşan metin -196a /196b sayfaları hesaba katılmazsa- tam bir nüshadır. Eserin her sayfasında, 9 satır Arapça, 9 satır Türkçe çeviri olmak üzere toplam 18 satır mevcuttur. Metnin çeviri kısmı harekesizdir ve satır arası kelime kelime çeviriden başka -birkaç önemsiz istisna dışında- ilave veya tefsir bulunmamaktadır. Mütercimi, müstensihî ve istinsah yeri belli değildir. Bu çevirinin dili Karahanlı edebî dili ile bağlantılı olan, fakat Harezmi'e has lehçe özelliklerinin, Kıpçakça ve bilhassa yer yer Oğuzca hususiyetlerin bulunduğu tipik Harezmi Türkçesidir. Bu eser, metin, sözlük ve tıpkıbasım olmak üzere tarafımdan dört cilt hâlinde yayımlanmıştır (Sağol Yüksekaya 1993-1999).

2.2. Muhammed B. Hamza'nın Kur'an Çevirisi

Kur'an'ın Anadolu Türkçesine ilk çevirileri, satır arası kelime kelime çeviriden ziyade, tefsirli çevirilerdir ve bunlar genellikle bazı surelerin tefsiri şeklindedir. Muhammed b. Hamza tarafından yapılan çeviri ise bugünkü bilgimize göre Kur'an'ın tamamının Anadolu sahasındaki ilk çevirisidir. 827 /1424 yılında tamamlanmıştır. Müellifinin 834/1431'de Bursa'da vefat eden, Molla Fenari lakabıyla tanınan ilk şeyhülislam Şemseddin Muhammed b. Hamza olup olmadığı hususunda kesin bir şey söylemek mümkün değildir.³

³ Geniş bilgi için bk. Topaloğlu 1976: 13-18.

Türk ve İslam Eserleri Müzesinde 40 numara ile kayıtlı olan bu eserin, asıl çeviri kısmı 290 varaktır, tamamı harekelidir ve her sayfada 11 satır Türkçe, 11 satır Arapça olmak üzere toplam 22 satır bulunmaktadır (Topaloğlu 1976: 19). Bu satır arası çeviri, metin ve sözlük hâlinde Ahmet Topaloğlu tarafından iki cilt hâlinde yayımlanmıştır (Topaloğlu 1976-1978).

2.3. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan Kur'an Çevirisi

Kur'an'ın Türkiye Türkçesine çevirilerinden biridir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanmıştır. Kitabın 1961 tarihli birinci baskısında Türkçe meal, Hasan Hüsnü Erdem ve Yusuf Ziyaeddin Ersal'ın nezareti altında Dr. Hüseyin Atay ve Dr. Yaşar Kutluay tarafından yapılmıştır. Esmâ-i hüsnalara verilen karşılıklar açısından incelediğimiz çeviri, bu kitabın ikinci baskısıdır ve 1973 tarihini taşıyan bu baskı, Doç. Dr. Hüseyin Atay, Doç. Dr. Mehmet Hatipoğlu ile Osman Keskioglu tarafından tekrar gözden geçirilmiştir.

3. Dizin

Dizin iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde her iki çeviride esmâ-i hüsnaya verilen karşılıklar madde başı yapılmış, ardından anlamları, orijinalleri ve geçtikleri bir yer gösterilmiştir. İkinci bölümde ise esmâ-i hüsnanın orijinal şekilleri madde başı durumundadır, ardından Türkçe karşılıkları gösterilmiştir.

3. 1. Esmâ-i Hüsnâ

Türkçe-Arapça

3.1.1. Harezmi Türkçesi Kur'an Çevirisinde

3.1.1.1. Tek kelimedenden oluşanlar

3.1.1.1.1. Türkçe kelimeyle

açuk Zahir, [ez-zâhir] 514a/5=57/3
bay Kimseye muhtaç olmayan, [el-ganiyy] 41b/7=2/263
bilgen Her şeyi bilen, [el-ḥabîr] 136b/5=6/103, [el-'alîm] 16b/9=2/115

bir Eşi ve benzeri olmayan, [el-aḥad] 583a/2=112/1, [el-vāhid] 242a/4=13/16
birgen Lutfeden, bağışlayan, veren, [el-vahhāb] 435a/1=38/35
erklig Her şeyin sahibi, her şeye hükmeden, [el-melik] 525a/8=59/23
eşitgen / işitgen Her şeyi duyan, her şeyden haberdar olan, [es-semî'] 176a/6=8/42, 18b/2=2/127
keçürgen / kiçürgen Affeden, bağışlayıcı, [el-'afuvv] 83a/8=4/43, 325b/5=22/60
king Rahmeti bol olan, [el-vāsi'] 38a/4=2/247
körge Her şeyi gören, [el-beşîr] 418a/5=35/31
kuṭgarḡan Kurtaran, emin kılan, [el-mu'min] 525a/9=59/23
küçlüg Güçlü, kuvvet ve kudret sahibi, [el-ḳaviyy] 220b/4=11/66, [el-metîn] 500a/4=51/58
mungsuz İhtiyacı ve sıkıntısı olmayan, müstağni, [el-ḡaniyy] 60a/6=3/97
ögdülmiş Övülen, hamd u sena edilen, [el-ḥamîd] 570a/2=85/8
ögülmiş Övülen, hamd u sena edilen, [el-ḥamîd] 221a/6=11/73
örtüglüg Görünmeyen, [el-bātin] 514b/1=57/3
saḳçı Nezaret eden, koruyan, gözeten, [el-ḥafîz] 411a/6=34/21, [er-raḳîb] 75a/4=4/1, [el-muḳtîr] 89a/6=4/85, [el-vakîl] 102a/6=4/171
saḳlaḡan Nezaret eden, koruyan, gözeten, [el-ḥafîz] 219b/3=11/57, [el-vakîl] 96b/7=4/132
tangrı / tengri Tanrı, Allah, [Allāh] 47a/1=3, 447b/9=40/16
tanuḳ Her şeye tanık olan, muttali, [eş-şehîd] 101b/2=4/166
tirgüzgen Dirilten, canlandıran, [el-muḫyî] 390b/6=30/50
tirig Hayat sahibi, [el-ḥayy] 47a/2=3/2
tölek Ezizet etmeyen, yumuşak huylu, halim, [el-ḥalîm] 419b/1=35/41
uḡranılmış Başvurulan, kastedilen, kendisine ihtiyaç duyulan, [eş-şamed] 583a/2=112/2
uluḡ Yüksek, büyük, yüce, [el-'azîm] 40a/2=2/255, [el-kebîr] 325b/9=22/62
yalḡuz Tek, eşi ve benzeri olmayan, [el-aḥad] 583a/2=112/1, [el-vāhid] 447b/9=40/16
yaraḡlıḡ Her şeye gücü yeten, muktedir, [el-ḳādir] 483a/8=46/33, [el-muḳtedir] 469b/8=43/42

yaratğan Yoktan var eden, yaratıcı, [el-bāri'] 8a/4=2/54, [el-hālik] 525b/1=59/24
yarlıķağan Mağfired eden, bağışlayan, [el-ğaffār] 438a/9=39/5, [el-ğafūr] 269b/4=16/119
yinggen Hâkimiyet sahibi, kudretli, [el-'azîz] 47b/2=3/4
yüksek Yüce, âli, [el-'aliyy] 40a/2=2/255, [el-mute'ālî] 241a/2=13/9, [el-kebîr] 274b/6=17/43

3.1.1.1.2. Arapça kelimeyle

âhir Sonu olmayan, baki, [el-âhir] 514a/5=57/3
Allāh Allah, [Allāh] 281a/8=17/110
'azîz Eşsiz, kudretli, [el-'azîz] 409a/8=34/6
evvel Evvel, bütün varlıkların öncesinde olan, [el-evval] 514a/5=57/3
ğālib Üstün, galip, güçlü, [el-'azîz] 18b/7=2/129
hāk Ar. hāk Hak, [el-hāk] 325b/7=22/62
hākim Son hükmü veren, [el-hakem] 138a/1=6/114
kerîm Kerem, lutuf ve şeref sahibi, [el-kerîm] 566b/6=82/6, [el-mecîd] 221a/6=11/73
laţîf Lutufkâr, [el-leţîf] 136b/5=6/103
rahmān Bütün yaratıklara merhamet eden, çok esirgeyen, [er-rahmān] 281a/8=17/110

3.1.1.1.3. Türkçeleşmiş Arapça kelimeyle

hikmetlig Hikmet sahibi, [el-hakîm] 526b/5=60/5
'ilmig Her şeyi bilen, âlim, [el-'alîm] 361a/2=27/6
keremlüg Cömert, kerem sahibi, [el-kerîm] 363b/7=27/40
kuğratlıg Her şeye gücü yeten, kudretli, muktedir, [el-kādir] 425a/6=36/81, [el-muktedir] 507b/2=54/42
rahmetlig Esirgeyen, rahmet sahibi, [er-rahîm] 351b/8=26/9

3.1.1.1.4. Farsça kelimeyle

3.1.1.1.5. Farsçalaşmış Arapça kelimeyle

3.1.1.2. İki kelimededen oluşanlar

3.1.1.2.1. İki Türkçe kelimeyle⁴

bilgen Tangrı Her şeyi bilen Allah, [el-'alîm] 456a/4=41/12
eğgülık kılğan İyilik eden, lutufkâr, [el-berr] 501b/4=52/28
key arıg Her türlü noksan sıfattan uzak olan, münezzeh, [el-kuddūs] 525a/8=59/23
key bilgen Her şeyi bilen, [el-'alîm] 43b/6=2/273
key erklig Her şeye gücü yeten, [el-kuddūs] 530a/5=62/1
kınamağğa iwmegeñ Cezalandırmakta acele etmeyen, [el-halîm] 68a/4=3/155
körklüg işlig İşi güzel olan, iyi muamele eden, [el-leţîf] 326a/1=22/63
mülkning erkligi Kudret ve saltanat sahibi; mülkün sahibi, [māliku'l-mulk] 50b/1=3/26
ögdülmüş Tangrı Övülen, hamd u sena edilen Allah, [el-hamîd] 409a/8=34/6
ögülmüş Tangrı Övülen, hamd u sena edilen Allah, [el-hamîd] 246b/1=14/1
örtüglügni bilgen Gizli olan her şeye vakıf olan, [el-habîr] 494a/5=49/13, [el-'alîm] 395b/3=31/34
sakış kılğan Hesap soran, [el-ħasîb] 76a/2=4/6
yarlıķağan Tangrı Bağışlayıcı, mağfired edici Allah, [el-ğaffār] 450b/7=40/42
yinggen Tangrı Hâkimiyet sahibi ve kudretli Allah, [el-'azîz] 420a/6=36/5
yitiz uluğ Çok yüce, azamet sahibi, [el-mutekebbir] 525a/9=59/23

4

Soğudca key edatıyla kurulanlar da burada ele alınmıştır.

3.1.1.2.2. Bir Türkçe ve bir Arapça kelimeyle

'afv kılğan Bağışlayıcı, affedici, [el-'afuvv] 99a/4=4/149
amān bağışlağan Emniyet veren, himaye eden, [el-muheymīn] 525a/9=59/23
'aybdın kırtulğan Bütün noksan sıfatlardan münezze olan, kusursuz, [es-selām] 525a/9=59/23
cebr kılğan Kuvvetli, kudretli, galip, cebbar, [el-cebbār] 525a/9=59/23
cevāb ayğan İcabet eden, karşılık veren, [el-mucīb] 428b/1=37/75
dünyāda yarlıkağan Dünyada merhamet eden, esirgeyen, [er-rahmān] 171a/1=8
gālib bolğan Galip, üstün, [el-'azīz] 456a/4=41/12
hüküm kılğan Hükmeden, hüküm ve karar veren, [el-fettāh] 411b/6=34/26
icābet kılğan Kabul edip karşılık veren, [el-mucīb] 220a/2=11/61
kahr kılğan Üstün, galip ve tasarruf sahibi, [el-kaḥḥār] 251b/9=14/48
luḫf kılğan Lutufkâr, ihsan ve bağış sahibi, [el-leṭīf] 238a/1=12/100
rahmet kılğan Esirgeyen, merhamet eden, rahmet sahibi, [er-ra'ūf] 199b/4=9/128, [er-rahīm] 59a/6=3/89
sevāb birgen Sevap veren, mükâfatlandırıcı, [eş-şekūr] 535a/1=64/17
şüret kılğan Şekil veren, [el-muşavvir] 525b/2=59/24
şükr kılğan Şükredenleri mükâfatlandırıcı, [eş-şekūr] 463b/5=42/23
taḫdīr kılğan Şekil veren, takdir eden, [el-ḥālik] 525b/1=59/24
vekīl kılınmış Koruyup gözetici, nezaret eden, [el-vakīl] 70b/3=3/173

3.1.1.2.3. Bir Türkçe ve bir Türkçeleşmiş Arapça kelimeyle

mülkning erkligi Mülkün sahibi, [māliku'l-mulk] 50b/1=3/26
uluḡ rahmetlig Çok merhametli, çok esirgeyen, [er-rahīm] 501b/4=52/28
üküş rahmetlig Çok merhamet eden, çok esirgeyen, [er-rahmān] 146a/1=7

3.1.1.2.4. Bir Türkçe ve bir Farsça kelimeyle

dost tutğan Çok seven, [el-vadūd] 223a/3=11/90
---

endāze kılğan Ölçüye uygun yapan, biçimlendiren, [el-kādir] 560b/1=77/23
ögmekke sezā Övgüye değer, hamde layık, [mecīd] 570a/8=85/15
rāst işlig Doğru işli, hikmet sahibi, [el-ḥakīm] 18b/7=2/129
rūzī birgen Rızık veren, [er-razzāk] 500a/4=51/58
tapunmaḡğa sezā Kulluk etmeye layık olan, Allah, [Allāh] 281a/8=17/110

3.1.1.2.5. Bir Türkçe ve bir Türkçeleşmiş Farsça kelimeyle

3.1.1.2.6. Bir Türkçe ve bir Farsçalaşmış Arapça kelimeyle

3.1.1.2.6. İki Arapça kelimeyle

rahmeti lāzım Rahmeti gerekli olan, rahmetine ihtiyaç duyulan, [er-rahīm] 47a/1=3
--

3.1.1.3. İki'den çok kelimedenden oluşanlar

3.1.1.3.1. Türkçe kelimelerle

uluḡluḡ idisi taḡı aḡırlamaḡ eyesi Azamet ve ihsan sahibi, [zu'l-celāl va'l-ikrām] 509a/2=55/27
--

3.1.1.3.2. Biri Arapça ve diğerleri Türkçe kelimelerle

ḥikmet birle iş kılğan Adaletle hükmeden, hikmet sahibi, [el-ḥakīm] 49a/9=3/18
'ilmi örtüglüğe ulanğanı bilgen Gizli sırlara vakıf olan, [el-leṭīf] 393b/2=31/16
'ilmi örtüglüğe yinggen Gizli sırlara vakıf olan, her şeyden haberdar olan, [el-leṭīf] 540b/1=67/14
ḡabūl kılip yanut birgen Kabul edip karşılığını veren, mükâfatlandırıcı, [eş-şekūr] 418a/3=35/30
ol kim mülk anga vācib bolur Hükümdarlığı gerekli olan, [el-ḥakḡ] 540b/1=67/14

335a/2=23/116
örtüglügge 'ilmi ötgen Gizli olan her şeye vakıf olan, [<i>el-ḥabīr</i>] 403a/3=33/34
rahmet kılğan Tangrı Rahmeti bütün yaratıkları kuşatan, rahman olan Allah, [<i>er-raḥmān</i>] 562b/4=78/37
uluğluk eyesi taķı ikrām eyesi Azamet ve ikram sahibi, [<i>zu'l-celāl va'l-ikrām</i>] 510b/6=55/78
üküş rahmet kılğan Çok merhamet eden, çok esirgeyen, [<i>er-raḥmān</i>] 525a/7=59/22

3.1.1.3.3. Biri Türkçeleşmiş Arapça kelime ve diğerleri Türkçe kelimelerle

üküş rahmetlig Tangrı Çok merhametli ve esirgeyici olan Allah, [<i>er-raḥmān</i>] 508a/4=55/1
--

3.1.1.3.4. Biri Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle

ol cihānda yarlıkāğan Ahirette merhamet eden, [<i>er-raḥīm</i>] 171a/1=8
peyveste örelık kılğan Daima koruyan, idare edip ayakta tutan, [<i>el-ḳayyūm</i>] 47a/2=3/2
tapunmaķğa (tapunmaķķa) sezā Tangrı Kulluk etmeye layık olan Allah, [<i>Allāh</i>] 50aa/9=3/26

3.1.1.3.5. Biri Türkçe ve diğerleri Arapça kelimelerle

tevbeni ḳabūl kılğan Tövbeyi kabul eden, [<i>et-tevvāb</i>] 18b/4=2/128
--

3.1.1.3.6. Biri Arapça, biri Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle

3.1.1.3.7. İki Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle

3.1.1.3.8. İki Arapça, biri Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle

3.1.1.3.9. İki Arapça ve diğerleri Türkçe kelimelerle

3.1.1.3.10. İki Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle

3.1.2. Muhammed b. Hamza'nın Kur'an çevirisinde

3.1.2.1. Tek kelimedden oluşanlar

3.1.2.1.1. Türkçe kelimeyle

bağışlayıcı Bağışlayan, bol bol veren, [<i>el-vahhāb</i>] 215b/3=38/9
bay Kimseye muhtaç olmayan, [<i>el-ḡaniyy</i>] 21a/7=2/267
beñdeşsüz Kudret sahibi, eşi ve benzeri olmayan, [<i>el-'azīz</i>] 15b/3=2/209
bilici Her şeyi hakkıyla bilen, [<i>el-ḥabīr</i>] 63a/10=6/73, [<i>el-'alīm</i>] 4a/2=2/32
bilür Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyden haberdar, [<i>el-ḥabīr</i>] 197a/2=31/34, [<i>eş-şehīd</i>] 158b/2=22/17, [<i>el-'alīm</i>] 167b/2=24/28
bir Tek, eşi ve benzeri olmayan, [<i>el-aḥad</i>] 290a/5=112/1
esirgeyici Kullarına karşı merhametli, şefkatli, [<i>er-raḥmān</i>] 157a/9=21/112
geçürici Suç bağışlayıcı, affedici, [<i>el-ḥalīm</i>] 160b/10=22/59
gizlü Görünmez, [<i>el-bāḥin</i>] 256b/7=57/3
görici Hakkıyla gören, [<i>el-beşīr</i>] 209a/4=35/45
görür Hakkıyla gören, [<i>el-beşīr</i>] 161a/2=22/61
görinür Zâhir, [<i>ez-zāhir</i>] 256b/7=57/3
işidür Her şeyi duyan, her şeyden haberdar olan, [<i>es-semī</i>] 161a/2=22/61
ögülmiş Hamde layık, [<i>el-ḥamīd</i>] 262b/4=60/6
saḳlayıcı Her şeye nezaret eden, bütün yaratıkları koruyan, [<i>el-ḥafīz</i>] 107a/5=11/57, [<i>er-raḳīb</i>] 35a/7=4/1, [<i>el-muḳīt</i>] 41b/6=4/85, [<i>el-vakīl</i>] 136b/3=17/65
sevici Çok seven, [<i>el-vadūd</i>] 109a/1=11/90
sevilmiş (Kulları tarafından) çok sevilen, [<i>el-vadūd</i>] 283b/2=85/14

soñ Sonu olmayan, kalıcı olan, bâki, [el-âhir] 256b/7=57/3
tanrı Allah, Tanrı, [Allāh] 222b/11=40/16, [er-raḥmān] 147a/11=19/75
ulu En büyük, [el-‘azīm] 20a/2=2/255, [el-kebir] 222b/7=40/12, [el-mecīd] 283b/2=85/15
yaradıcı Her şeyi yaratan, [el-bedī‘] 65a/10=6/101, [el-bāri‘] 5a/4=2/54, [el-hālik] 261b/11=59/24
yarlıgayıcı Bağışlayıcı, affedici, [el-ğafūr] 12b/9=2/173, [el-ğaffār] 217a/11=38/66
yüce Büyük, âlî, [el-‘aliyy] 20a/2=2/255, [el-mute‘ālî] 117b/8=13/9

3.1.2.1.2. Arapça kelimeyle

‘azīz Mutlak galip, tam kudret sahibi, [el-‘azīz] 264a/11=62/3
ğālib Her şeye gücü yeten, [eḡ-ḡāhir] 257b/7=57/3, [el-‘azīz] 220a/2=39/37
hāk Ar. ḡakk Hak, [el-hakk] 22/62
hākīm Hikmet sahibi, [el-hākīm] 264a/11=62/3
hāzır (Her şeyi) gören, (her yerde) hazır bulunan, hāzır ve nāzır, [eḡ-ḡehīd] 259a/6=58/6
kādir (Her şeye) gücü yeten, [el-kādir] 211b/5=36/81, [el-muktedir] 234a/6=43/42
ḡavī Kudret sahibi, her şeye gücü yeten, eḡi ve benzeri olmayan, [el-‘azīz] 15b/3=2/209, [el-ḡaviyy] 223a/7=40/22
kerīm Sonsuz kerem sahibi, [el-kerīm] 181a/3=27/40, [el-mecīd] 221a/6=11/73
rahmān Rahmeti bütün yaratıkları kaplayan, çok esirgeyen, [er-raḥmān] 173b/1=25/63

3.1.2.1.3. Türkçeleşmiş Arapça kelimeyle

‘ayıbsuz Kusursuz, her türlü noksandan münezzeh, [es-selām] 261b/10=59/23
hācatsız İhtiyaç duymayan, müstağni, [el-ḡaniyy] 28b/6=3/97
keremlü Cömert, lutf ve ihsan sahibi, [el-kerīm] 281b/6=82/6
ḡuvvatlı Eḡsiz, kudret sahibi, [el-‘azīz] 10a/4=2/129

3.1.2.1.4. Farsça kelimeyle

mihruban Frs. mihr-bān Şefkatli, merhametli, [er-ra‘ūf] 11a/2=2/143
pādişah Her şeye hükmeden, her şeyin yegâne sahibi, [el-melik] 261b/10=59/23

3.1.2.1.5. Farsçalaşmış Arapça kelimeyle

3.1.2.2. İki kelimededen oluşanlar

3.1.2.2.1. İki Türkçe kelimeyle⁵

arḡa virici Yardımcı, [el-ḡasīb] 33/39
beñdeḡsiz yaradıcı Eḡsiz yaradıcı, [el-bedī‘] 9a/10=2/117
eyü işlü Lutufkār, ihsanı bol, [el-berr] 250a/10=52/28, [el-letīf] 65b/2=6/103
gey arı Her türlü noksanlıktan pāk ve münezzeh, [el-ḡuddūs] 261b/10=59/23
gey bağışlayıcı Karşılıksız veren, ihsan eden, [el-vahhāb] 216b/5=38/35
gey yarlıgayıcı Çok affedici, günahları bağışlayan, [el-ğaffār] 237a/8=71/10, [el-ğafūr] 269b/4=16/119
görekli işlü Her şeyi hakkıyla yapan, işi güzel, [el-letīf] 269a/5=67/14
güci yiter Her şeye gücü yeten, [el-‘azīz] 57a/1=5/95, [el-kādir] 62b/6=6/65, [el-muktedir] 141b/4=18/45, [el-mukīt] 41b/6=4/85, [el-ḡaviyy] 230b/7=42/19, [el-vāsi‘] 168a/1=24/32
güç götürici Yumuşaklıkla muamele eden, ceza hususunda acele etmeyen, [el-ḡalīm] 266b/4=64/17
iş sürici Bütün yaratıkları koruyan, her şeye nezaret eden, [el-vakīl] 136b/3=17/65
ivici degül (Ceza hususunda) acele etmeyen, sabırlı, [el-ḡalīm] 17a/2=2/225
suḡa ḡatlamcı Günaha karşı sabırlı, azap hususunda acele etmeyen, [el-ḡalīm] 135a/9=17/44
tañrılıḡa yarar Tanrıḡa layık ve müstahak olan, [el-hakk] 157b/11=22/6

⁵ Soğudca key edatıyla kurulanlar da burada ele alınmıştır.

toğru tanuğ, doğru danuğ Her Şeyi gözetleyen, her Şeyi kontrol eden, [el-muheymin] 261b/10=59/23
ululuğ issi Azamet sahibi, [el-mutekebbir] 261b/10=59/23, [el-mecid] 108a/2=11/73
uy virici Duaları kabul edici, [el-mucib] 107a/10=11/61
yanud virici Karşılık veren, [el-ħasib] 41b/7=4/86

3.1.2.2.2. Bir Türkçe ve bir Arapça kelimeyle

'afv eyleyici Çok bağışlayıcı, affedici, [el-'afuvv] 258b/10=58/2
ħisab eyleyici Hesap soran, hesaba çeken, [el-ħasib] 35b/4=4/6
ħkm eyleyici En doğru ħkm veren, [el-fettah] 204b/9=34/26
İmin eyleyici Emin kılan, emniyet veren, [el-mu'min] 261b/10=59/23
ķabl eyleyici Tevbeyi kabul eden, [et-tevvab] 4a/9=2/37
ķahr eyleyici Galip, stn, galebe ve tasarruf sahibi, [el-cebbar] 261b/10=59/23, [el-ķahħar] 217a/11=38/65
raħmat ķilıcı Merhametli, kullarını esirgeyen, [er-raħmān] 269b=67/29, [er-raħim] 1b/2=1/2
Őrat eyleyici (Varlıklara) Şekil veren, [el-muşavvir] 261b/11=59/24
tevbe virici Tbeleri kabul eden, günahları yarlığayan, [et-tevvab] 95a/4=9/104

3.1.2.2.3. Bir Türkçe ve bir Türkçeleşmiş Arapça kelimeyle

giń raħmatlı Raħmeti bol, [el-vāsi'] 20b/6=2/261
luťf issi İyilik sahibi, kullarına karŐı lutufķar, [el-leťif] 116a/10=12/100
raħmatı giń Raħmeti bol, [el-vāsi'] 9a/9=2/115
tańrılıđa lāyık Tanrılığa layık ve müstahak olan, [el-ħakķ] 152a/1=20/114

3.1.2.2.4. Bir Türkçe ve bir Farsça kelimeyle

dürüst iŐl Hikmet sahibi, [el-ħakim] 4a/2=2/32
endāze eyleyici ölçüye uygun yapan, güzel yaratan, [el-ķadir] 278b/4=77/23
hemıŐe diri Her zaman diri olan, [el-ħayy] 151b/10=20/111

hemıŐe durıcı Ebediyen var olan; her Şeye hakkıyla hākim olan, [el-ķayym] 151b/10=20/111
hemıŐe olıcı Her zaman var olan, [el-ķayym] 19b/10=2/255
rzı virici Rızık veren, nimetlendiren, [er-rāħmān] 253b/5=55/1, [er-razzāk] 249b/5=51/58

3.1.2.2.5. Bir Türkçe ve bir Türkçeleşmiş Farsça kelimeyle

pādiŐahlıđıń issi Kudret ve saltanat sahibi; mülkün sahibi, [māliku'l-mulk] 24b/4=3/26

3.1.2.2.6. Bir Türkçe ve bir FarsalaŐmiŐ Arapça kelimeyle

3.1.2.2.6. İki Arapça kelimeyle

3.1.2.3. İkidenden fazla kelimedenden oluşanlar

3.1.2.3.1. Türkçe kelimelerle

ululuğ issi daķı ađırlamaķ issi Azamet ve ikram sahibi, [zu'l-celāl va'l-ikrām] 254a/3=55/27
iş sürici daķı saķlayıcı Her Şeye nezaret eden, herkesi saklayıp gözetten, [el-vakil] 104a/10=11/12
saķlayıcı daķı iş sürici Bütün yaratıkları koruyan ve her Şeye nezaret eden, [el-vakil] 221a/8=39/62
sevici iÇin eyleyici Sevene yakıŐır tarzda hareket eden, çok seven, [el-vadd] 283b/2=85/14

3.1.2.3.2. Biri Arapça ve diğerleri Türkçe kelimelerle

'azāb eylemege ivici degül Ceza ĥususunda acele etmeyen, sabırlı, [el-ħalim] 32a/7=3/155
gey raħmat ķilıcı çok merhametli, bütün kullarını esirgeyen, [er-raħmān] 1b/2=1/2

gey tevbe virici Tevbeyi kabul eden, [et-tevvāb] 4a/9/=2/37
yaratmağda bir nice halkı bir niceneden ayırıcı Yaratışda mahlūkatı birbirinden ayıran, farklı şekillerde yaratan, [el-bāri'] 261b/11=59/24

3.1.2.3.3. Biri Türkçeleşmiş Arapça kelime ve diğerleri Türkçe kelimelerle

3.1.2.3.4. Biri Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle

dürüst işlü sözlü Hikmet sahibi, [el-ḥakīm] 103b/5=11/1
dürüst sözlü işlü Hikmet sahibi, [el-ḥakīm] 179a/11=27/6

3.1.2.3.5. Biri Türkçe ve diğerleri Arapça kelimelerle

şükre sevāb virici Şükre mükāfat veren, şükredenlerin ecrini arttıran, [eş-şekūr] 208a/7=35/34
tevbe kabūl eyleyici Tövbeleri kabul eden, günahları yarlıgayan, [et-tevvāb] 40a/8=4/64

3.1.2.3.6. Biri Arapça, biri Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle

hâcat olunur server Kendisine ihtiyaç duyulan, ihtiyaçları gideren server, [eş-şamed] 290a/5=112/2
şükre müzd virici Şükre mükāfat veren, şükredenlerin ecrini arttıran, [eş-şekūr] 231a/3=42/23

3.1.2.3.7. İki Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle

dürüst işlü dürüst sözlü Hikmet sahibi, [el-ḥakīm] 10a/4=2/129

3.1.2.3.8. İki Arapça, biri Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle

3.1.2.3.9. İki Arapça ve diğerleri Türkçe kelimelerle

3.1.2.3.10. İki Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle

3.1.3. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan Kur'an Çevirisinde

3.1.3.1. Tek kelimedenden oluşanlar

3.1.3.1.1. Türkçe kelimeyle

acıyan [er-rahīm] 52/28
*bağışla [yan] [el-ğafūr] 16/119
bilen / *bil [en] [el-'alīm] 2/273, 41/12
büyük [el-'azīm] 2/255
diri [el-ḥayy] 3/2
*dirilt [en] [el-muḥyī] 30/50
gerçek [el-ḥaqq] 23/116 (Burada fete 'ala'llāhu'l-melikü'l-ḥakk şöyle çevrilmiştir: "Gerçek hükümdar olan Allah yücedir.")
gören [el-beşīr] 35/31
gözleyen [el-ḥafīz] 34/21
güçlü [el-'azīz] 34/6
*işit [en] [es-semī'] 8/42
koruyan [el-ḥafīz] 11/57
tek [el-vāhid] 40/16
ulu [el-kebīr] 17/43
yaratan [el-bāri'] 2/54
yüce [el-'aliyy] 2/255, [el-mecīd] 85/15

3.1.3.1.2. Arapça kelimeyle

Allah [Allāh] 40/16
hak Ar. ḥaqq [el-ḥaqq] 22/62

6. Önünde (*) işareti bulunan karşılıklar çeviride çekimli fiille karşılanmıştır, ben bunlara parantez içinde sıfat fiil eki ilave ettim.

hakem [el- <i>hākem</i>] 6/114
hakīm [el- <i>hākīm</i>] 3/18
halīm [el- <i>hālīm</i>] 35/41
kādir [el- <i>kādir</i>] 46/33
latīf [el- <i>leṭīf</i>] 22/63
müstağnī [el- <i>ganiyy</i>] 2/263
rahmân [er- <i>rahmān</i>] 17/110
şâhid [eş- <i>şehid</i>] 4/166
vekīl [el- <i>vakīl</i>] 4/171

3.1.3.1.3. Türkçeleşmiş Arapça kelimeyle

merhametli [er- <i>rahīm</i>] 26/9
rızıklandırıcı [er- <i>razzāk</i>] 51/58
şefkatli [er- <i>ra'ūf</i>] 9/128

3.1.3.1.4. Farsça kelimeyle

3.1.3.1.5. Farsçalaşmış Arapça kelimeyle

haberdar Ar. <i>haber</i> Far. - <i>dār</i> [el- <i>habīr</i>] 6/103
hükümran Ar. <i>hukm</i> Far. - <i>rān</i> [el- <i>melik</i>] 59/23
lütufkâr [el- <i>leṭīf</i>] 12/100

3.1.3.2. İki kelimededen oluşanlar

3.1.3.2.1. İki Türkçe kelimeyle

acıyıcı olan [er- <i>rahmān</i>] 59/22
bir tek [el- <i>aḥad</i>] 112/1
çok bağışlayan [el- <i>gaffār</i>] 39/5
çok kutsal [el- <i>kuddūs</i>] 59/23
*çok sev[en] [el- <i>vadūd</i>] 11/90
esenlik veren [es- <i>selām</i>] 59/23

görü� gözeten [el- <i>muheymin</i>] 59/23
gücü yeten [el- <i>muktedir</i>] 43/42
güç yetiren [el- <i>kādir</i>] 77/23
güvenlik veren [el- <i>mu'min</i>] 59/23
güzel yaratan [el- <i>hālik</i>] 59/24
iyilik yapan [el- <i>berr</i>] 52/28
*karşılığını ver[en] [el- <i>mukīt</i>] 4/85
öc alan [el- <i>qahhār</i>] 14/48
tek Tanrı [el- <i>vāhid</i>] 13/16
var eden [el- <i>hālik</i>] 59/24
yücelerin yücüsü [el- <i>mecīd</i>] 11/73; [el- <i>kebirü'l-mute'ālī</i>] 13/9 (Burada iki esma-i hüсна birlikte çevrilmiştir.); [el- <i>'alīyyü'l-kebir</i>] 22/62 (Burada iki esma-i hüсна birlikte çevrilmiştir.)

3.1.3.2.2. Bir Türkçe ve bir Arapça kelimeyle

affeden / *affed[en] [el- <i>'afuvv</i>] 4/43, 4/149
hakīm olan [el- <i>hākīm</i>] 60/5
*hesap sor[an] [el- <i>hasīb</i>] 4/6
*icâbet ed[en] [el- <i>mucīb</i>] 37/75
latīf olan [el- <i>leṭīf</i>] 33/34
*merhamet ed[en] [er- <i>rahīm</i>] 3/89
övülmeğe lâyık [el- <i>hamīd</i>] 85/8

3.1.3.2.3. Bir Türkçe ve bir Türkçeleşmiş Arapça kelimeyle

pek kuvvetli [el- <i>kaviyy</i>] 11/66

3.1.3.2.4. Bir Türkçe ve bir Farsça kelimeyle

râst işlig Doğru işli, hikmet sahibi, [el- <i>hākīm</i>] 18b/7=2/129
varlığı aşikâr [eş- <i>zāhir</i>] 57/3

3.1.3.2.5. Bir Türkçe ve bir Türkçeleşmiş Farsça kelimeyle

3.1.3.2.6. Bir Türkçe ve bir Farsçalaşmış Arapça kelimeyle

haberdar olan [el- <i>ḥabīr</i>] 33/34

3.1.3.2.6. İki Arapça kelimeyle

kerem sâhibi [el- <i>kerīm</i>] 27/40
--

kuvvet sâhibi [el- <i>muktedir</i>] 54/42
--

mülkün sâhibi [mālīku'l- <i>mulk</i>] 3/26

3.1.3.3. İki den çok kelimedden oluşunlar

3.1.3.3.1. Türkçe kelimelerle

*hepinizi görüp gözet[en] [er- <i>raḳīb</i>] 4/1

3.1.3.3.2. Biri Arapça ve diğeri Türkçe kelimelerle

çok bağışlayan Allah [el- <i>ḡaffār</i>] 40/42
---

güçlü olan Allah [el- <i>'azīz</i>] 41/12
--

şükürün karşılığını bol bol veren [eş- <i>şekūr</i>] 35/30

şükürün karşılığını veren [eş- <i>şekūr</i>] 64/17
---

ulu olan Allah [el- <i>mutekebbir</i>] 59/23
---

yarattıklarına şekil veren [el- <i>muşavvir</i>] 59/24

3.1.3.3.3. Biri Türkçeleşmiş Arapça kelime ve diğeri Türkçe kelimelerle

3.1.3.3.4. Biri Farsça ve diğeri Türkçe kelimelerle

çok cömert olan [el- <i>kerīm</i>] 82/6
--

dâima bağıştta bulunan [el- <i>vahhâb</i>] 38/35

3.1.3.3.5. Biri Türkçe ve diğeri Arapça kelimelerle

adâletle hükmeden [el- <i>fettâh</i>] 34/26
--

alîm olan Allah [el- <i>'alīm</i>] 27/6
--

duâları kabul eden [el- <i>mucīb</i>] 11/61
--

güç ve kuvvet sahibi [el- <i>metīn</i>] 51/58 Burada <i>zu'l-kuvveti'l-metīn</i> bütün olarak çevrilmiştir.
--

hamde lâîk olan [el- <i>ḥamīd</i>] 34/6
--

mülkün sâhibi olan [mālīku'l- <i>mulk</i>] 3/26
--

rahmân olan Allah [er- <i>rahmân</i>] 78/37
--

3.1.3.3.6. Biri Arapça, biri Farsça ve diğeri Türkçe kelimelerle

buyruğunu her şeye geçiren [el- <i>cebbār</i>] 59/23
---

büyük ve pek cömert olan [zu'l- <i>celāl va'l-ikrām</i>] 55/78
---

her an yaratıklarını gözetip duran [el- <i>ḳayyūm</i>] 3/2
---

her şeyden önce [el- <i>evval</i>] 57/3
--

*her şeyi bil[en] [el- <i>'alīm</i>] 2/115
---

*her şeyi kapla[yan] [el- <i>vāsi'</i>] 2/247
--

kendisinden sonraya hiçbir şeyin kalmayacağı son [el- <i>âḥir</i>] 57/3
--

yüce ve cömert olan [zu'l- <i>celāl va'l-ikrām</i>] 55/27
--

3.1.3.3.7. İki Farsça ve diğeri Türkçe kelimelerle

3.1.3.3.8. İki Arapça, biri Farsça ve diğeri Türkçe kelimelerle

tevbeleri dâimâ kabul eden [et- <i>tevvāb</i>] 2/128

3.1.3.3.9. İki Arapça ve diğeri Türkçe kelimelerle

*gerçek mâhiyeti insan için gizli [olan] [el- <i>bâṭin</i>] 57/3

3.1.3.3.10. İki den fazlası Arapça, ikisi Farsça ve diğeri Türkçe kelimelerle

*her şeyden müstağnî ve her şey ona muhtaç [olan] [eş- <i>şamed</i>] 112/2
---

3. 2. Esmâ-i hüsnâ

Arapça-Türkçe

3.2.1. Harezmi Türkçesi Kur'an Çevirisinde

<i>el-'afuvv</i>	'afv kılğan, keçürgen, kiçürgen
<i>el-aḥad, el-vāhid</i>	bir, yalguz
<i>el-āḥir</i>	āḥir
<i>el-'alīm</i>	bilgen Tangrı, 'ilmlig, key bilgen
<i>el-'aliyy, el-mute'ālī, el-kebīr</i>	yüksek
<i>Allāh</i>	Allāh, tangrı / tengri, tapunmaqğa sezā, tapunmaqğa (tapunmaqqa) sezā Tangrı
<i>el-'azīm, el-kebīr</i>	uluğ
<i>el-'azīz</i>	'azīz, gālib, gālib bolğan, yinggen, yinggen Tangrı
<i>el-bāri', el-ḥālik</i>	yaratğan
<i>el-bātin</i>	örtüglüg
<i>el-berr</i>	edgülik kılğan
<i>el-beşir</i>	körge
<i>el-cebbār</i>	cebr kılğan
<i>el-evval</i>	evvel
<i>el-fettāh</i>	hüküm kılğan
<i>el-ğaffār, el-ğafūr</i>	yarlıkağan
<i>el-ğaffār</i>	yarlıkağan Tangrı
<i>el-ğaniyy</i>	bay, mungsuz
<i>el-ḥabīr, el-'alīm</i>	bilgen, örtüglügni bilgen
<i>el-ḥabīr</i>	örtüglügge 'ilmi ötgen
<i>el-ḥafīz, el-vakīl</i>	saklağan
<i>el-ḥafīz, er-raḳīb, el-muḳīt, el-vakīl</i>	sakçı
<i>el-ḥaḳḳ</i>	ḥaḳ, ol kim mülk anga vācib bolur
<i>el-ḥakīm</i>	ḥikmet birle iş kılğan, ḥikmetlig, rāst işlig
<i>el-ḥālik</i>	taḳdīr kılğan
<i>el-ḥalīm</i>	kınamaqğa iwmegen, tölek
<i>el-ḥamīd</i>	ögdülmiş, ögdülmiş Tangrı, ögülmiş, ögülmiş Tangrı

<i>el-ḥasīb</i>	sakış kılğan
<i>el-ḥayy</i>	tirig
<i>el-kādir</i>	endāze kılğan
<i>el-kādir, el-muḳtedir</i>	ḳudratlıg, yarağlıg
<i>el-ḳahḥār</i>	ḳahr kılğan
<i>el-ḳaviyy, el-meṭīn</i>	küçlüg
<i>el-ḳayyūm</i>	peyveste örelig kılğan
<i>el-ḳuddūs</i>	key arıg, key erklig
<i>el-kerīm</i>	keremlüg
<i>el-kerīm, el-mecīd</i>	kerīm
<i>el-leṭīf</i>	'ilmi örtüglügge ulanğanı bilgen, 'ilmi örtüglügge yinggen, körklüg işlig, laṭīf, lutf kılğan
<i>el-mecīd</i>	ögmekke sezā
<i>el-melik</i>	erklig
<i>el-mucīb</i>	cevāb ayğan, icābet kılğan
<i>el-muḥeymin</i>	amān bağışlağan
<i>el-mu'min</i>	ḳutgarğan
<i>el-muṣavvir</i>	şüret kılğan
<i>el-mutekebbir</i>	yitiz uluğ
<i>er-raḥīm</i>	ol cihānda yarlıkağan, raḥmeti lāzım, raḥmetlig, uluğ raḥmetlig
<i>er-raḥmān</i>	dünyāda yarlıkağan, raḥmān, raḥmet kılğan Tangrı, üküş raḥmet kılğan, üküş raḥmetlig, üküş raḥmetlig Tangrı
<i>er-ra'ūf, er-raḥīm</i>	raḥmet kılğan
<i>er-razzāk</i>	rūzī birgen
<i>es-selām</i>	'aybdın ḳurtulğan
<i>es-semī'</i>	eşitgen, işitgen
<i>eş-şamed</i>	uğranılmış
<i>eş-şehīd</i>	tanuḳ
<i>eş-şekūr</i>	ḳabūl kılıp yanut birgen, sevāb birgen, şükr kılğan
<i>et-tevvāb</i>	tevbeni ḳabūl kılğan

<i>el-vadūd</i>	<i>dost tutğan</i>
<i>el-vahhāb</i>	<i>birgen</i>
<i>el-vakīl</i>	<i>vekīl kılınmış</i>
<i>el-vāsi'</i>	<i>king</i>
<i>ez-zāhir</i>	<i>açuk</i>
<i>māliku'l-mulk</i>	<i>mülkning erkligi</i>
<i>zu'l-celāl va'l-ikrām</i>	<i>uluğluk eyesi taķı ikrām eyesi, uluğluk idisi taķı ağırlamak eyesi</i>

3.2.2. Muhammed b. Hamza'nın Kur'an çevirisinde

<i>el-'afuvv</i>	<i>'afv eyleyici</i>
<i>el-aḥad</i>	<i>bir</i>
<i>el-āhir</i>	<i>soñ</i>
<i>el-'aliyy, el-mute'ālī</i>	<i>yüce</i>
<i>Allāh, er-raḥmān</i>	<i>Tanrı</i>
<i>el-'azīm, el-kebir, el-mecid</i>	<i>ulu</i>
<i>el-'aziz</i>	<i>'aziz, beñdeşsüz, kuvvatlu</i>
<i>el-'aziz, el-ḳaviyy</i>	<i>ḳavi</i>
<i>el-'aziz, el-ḳadir, el-muḳtedir, el-muḳit, el-ḳaviyy, el-vāsi'</i>	<i>güci yiter</i>
<i>el-bāri'</i>	<i>yaratmaḳda bir nice ḫalkı bir niceneden ayırıcı</i>
<i>el-beşir</i>	<i>görücü, görür</i>
<i>el-bātin</i>	<i>gizli</i>
<i>el-bedī', el-bāri', el-ḫālik</i>	<i>yaradıcı</i>
<i>el-bedī'</i>	<i>beñdeşsüz yaradıcı</i>
<i>el-berr, el-leṭif</i>	<i>eyü işli</i>
<i>el-cebbār, el-ḳahhār</i>	<i>ḳahr eyleyici</i>
<i>el-fettāh</i>	<i>ḫükm eyleyici</i>
<i>el-ḡaffār, el-ḡafūr</i>	<i>gey yarlıḡayıcı, yarlıḡayıcı</i>
<i>el-ḡaniyy</i>	<i>bay, ḫācatsuz</i>
<i>el-ḫabir, eş-şehid, el-'alim</i>	<i>bilir</i>
<i>el-ḫabir, el-'alim</i>	<i>bilici</i>
<i>el-ḫafiz, er-raḳib, el-muḳit, el-vakīl</i>	<i>saḳlayıcı</i>

<i>el-ḫaḳḳ</i>	<i>ḫaḳ, tañrılıḡa lāyık, tañrılıḡa yarar</i>
<i>el-ḫakīm</i>	<i>dürüst işli, dürüst işli dürüst sözlü, dürüst işli sözlü, dürüst sözlü işli, ḫakīm</i>
<i>el-ḫalim</i>	<i>'azāb eylemege ivici degül, geçürücü, güç götürücü, ivici degül, suçā ḳatlanıcı</i>
<i>el-ḫamid</i>	<i>ögülmiş</i>
<i>el-ḫasib</i>	<i>arka virici, ḫisāb eyleyici, yanud virici</i>
<i>el-ḫayy</i>	<i>hemişe diri</i>
<i>el-ḳādir, el-muḳtedir</i>	<i>ḳādir</i>
<i>el-ḳādir</i>	<i>endāze eyleyici</i>
<i>el-ḳayyūm</i>	<i>hemişe durıcı, hemişe olıcı</i>
<i>el-ḳuddūs</i>	<i>gey arı</i>
<i>el-kerim, el-mecid</i>	<i>kerim</i>
<i>el-kerim</i>	<i>keremli</i>
<i>el-leṭif</i>	<i>görlü işli, lutf issi</i>
<i>el-melik</i>	<i>pādışah</i>
<i>el-mucib</i>	<i>uy virici</i>
<i>el-muheymin</i>	<i>toḡru tanuḳ, doḡru danuḳ</i>
<i>el-mu'min</i>	<i>İmin eyleyici</i>
<i>el-muṣavvir</i>	<i>şurat eyleyici</i>
<i>el-mutekebbir, el-mecid</i>	<i>ululuk issi</i>
<i>er-raḫmān</i>	<i>esirgeyici, gey raḫmat kılıcı, raḫmān</i>
<i>er-raḫmān, er-razzāk</i>	<i>rüzī virici</i>
<i>er-raḫmān, er-raḫim</i>	<i>raḫmat kılıcı</i>
<i>er-ra'uf</i>	<i>mihruban</i>
<i>es-selām</i>	<i>'ayıbsuz</i>
<i>es-semi'</i>	<i>işidür</i>
<i>eş-şehid</i>	<i>ḫāzır</i>
<i>eş-şekūr</i>	<i>şükre müzd virici, şükre sevāb virici</i>

<i>et-tevvāb</i>	<i>gey tevbe virici, kabūl eyleyici, tevbe kabūl eyleyici, tevbe virici</i>
<i>el-vadūd</i>	<i>sevici, sevilmiş</i>
<i>el-vahhāb</i>	<i>bağışlayıcı, gey bağışlayıcı</i>
<i>el-vakīl</i>	<i>iş sürici, iş sürici daki saklayıcı, saklayıcı daki iş sürici</i>
<i>el-vāsi'</i>	<i>giñ rahmatlu, rahmatı giñ</i>
<i>ez-zāhir</i>	<i>görünür</i>
<i>ez-zāhir, el-'azīz</i>	<i>gālib</i>
<i>māliku'l-mulk</i>	<i>pādīşahlıgıñ issi</i>
<i>zu'l-celāl va'l-ikrām</i>	<i>ululuk issi daki ağırlamak issi</i>

3.2.3. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan Kur'an çevirisinde

<i>el-'afuvv</i>	<i>affeden / affed[en]</i>
<i>el-aḥad</i>	<i>bir tek</i>
<i>el-āḥir</i>	<i>kendisinden sonraya hiçbir şeyin kalmayacağı son</i>
<i>el-'alīm</i>	<i>alīm olan Allah, bilen / bil[en], her şeyi bil[en]</i>
<i>el-'aliyy, el-mecīd</i>	<i>yüce</i>
<i>Allāḥ</i>	<i>Allah</i>
<i>el-'azīm</i>	<i>büyük</i>
<i>el-'azīz</i>	<i>güçlü, güçlü olan Allah</i>
<i>el-bāri'</i>	<i>yaratan</i>
<i>el-bāṭin</i>	<i>gerçek mâhiyeti insan için gizli [olan]</i>
<i>el-berr</i>	<i>iyilik yapan</i>
<i>el-beşir</i>	<i>gören</i>
<i>el-cebbār</i>	<i>buyruğunu her şeye geçiren</i>
<i>el-evval</i>	<i>her şeyden önce</i>
<i>el-fettāḥ</i>	<i>adâletle hükmeden</i>
<i>el-ğaffār</i>	<i>çok bağışlayan, çok bağışlayan Allah</i>
<i>el-ğafūr</i>	<i>bağışla[yan]</i>

<i>el-ğaniyy</i>	<i>müstağnî</i>
<i>el-ḥabīr</i>	<i>haberdar, haberdar olan</i>
<i>el-ḥafīz</i>	<i>gözleyen, koruyan</i>
<i>el-ḥakk</i>	<i>gerçek, hak</i>
<i>el-ḥākem</i>	<i>hakem</i>
<i>el-ḥakīm</i>	<i>hakīm, hakīm olan, rāst işlig</i>
<i>el-ḥālik</i>	<i>güzel yaratan, var eden</i>
<i>el-ḥalīm</i>	<i>halīm</i>
<i>el-ḥamīd</i>	<i>hamde lâyük olan, övülmeğe lâyük</i>
<i>el-ḥasīb</i>	<i>hesap sor[an]</i>
<i>el-hayy</i>	<i>diri</i>
<i>el-kādir</i>	<i>güç yetiren, kâdir</i>
<i>el-kahhār</i>	<i>öc alan</i>
<i>el-kaviyy</i>	<i>pek kuvvetli</i>
<i>el-kayyūm</i>	<i>her an yaratıklarını gözetip duran</i>
<i>el-kuddūs</i>	<i>çok kutsal</i>
<i>el-kebir</i>	<i>ulu</i>
<i>el-kerīm</i>	<i>çok cömert olan, kerem sâhibi</i>
<i>el-leṭīf</i>	<i>latīf, latīf olan, lütufkâr</i>
<i>el-mecīd, el-kebirü'l-mute'ālī, el-'aliyyü'l-kebir</i>	<i>yücelerin yücesi</i>
<i>el-melik</i>	<i>hükümran</i>
<i>el-metīn</i>	<i>güç ve kuvvet sahibi</i>
<i>el-mucīb</i>	<i>duâları kabul eden, icâbet ed[en]</i>
<i>el-muheymīn</i>	<i>görüp gözetin</i>
<i>el-muhyī</i>	<i>dirilt[en]</i>
<i>el-mukīt</i>	<i>karşılığını ver[en]</i>
<i>el-muktedir</i>	<i>gücü yeten, kuvvet sâhibi</i>
<i>el-mu'min</i>	<i>güvenlik veren</i>
<i>el-muşavvir</i>	<i>yarattıklarına şekil veren</i>
<i>el-mutekebbir</i>	<i>ulu olan Allah</i>
<i>er-rahīm</i>	<i>acıyan, merhamet ed[en], merhametli</i>
<i>er-rahmān</i>	<i>acıyıcı olan, rahmān, rahmān olan Allah</i>
<i>er-raḳīb</i>	<i>hepinizi görüp gözet[en]</i>

<i>er-ra'ūf</i>	şefkatli
<i>er-razzāk</i>	rızıklandırıcı
<i>es-selām</i>	esenlik veren
<i>es-semī'</i>	işit[en]
<i>eş-şamed</i>	her şeyden müstağnî ve her şey ona muhtaç [olan]
<i>eş-şehīd</i>	şâhid
<i>eş-şekūr</i>	şükrün karşılığını bol bol veren, şükrün karşılığını veren
<i>et-tevvāb</i>	tevbeleri dâimâ kabul eden
<i>el-vadūd</i>	çok sev[en]
<i>el-vahhāb</i>	dâima bağışta bulunan
<i>el-vāhid</i>	tek, tek Tanrı
<i>el-vakīl</i>	vekīl
<i>el-vāsī'</i>	her şeyi kapla[yan]
<i>ez-zāhir</i>	varlığı aşikâr
<i>mālīku'l-mulk</i>	mülkün sâhibi, mülkün sâhibi olan
<i>zu'l-celāl va'l-ikrām</i>	büyük ve pek cömert olan, yüce ve cömert olan

4. Sonuç

Esmâ-i hüsnayı karşılamak üzere kullanılan kelimelere bütünüyle bakıldığında Harezmi Türkçesi Kur'an çevirisinde %68.3 oranında Türkçe, %21.9 oranında Arapça, %4.9 oranında Farsça ve yine aynı oranda Türkçeleşmiş Arapça kelimenin kullanıldığı görülmektedir.

Bu açıdan Muhammed b. Hamza'nın çevirisine baktığımızda %69.5 oranında Türkçe, %16.7 oranında Arapça, %8.4 oranında Farsça, %4.8 oranında Türkçeleşmiş Arapça ve %0.6 oranında Türkçeleşmiş Farsça kelimenin tercih edildiği ortaya çıkmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan Kur'an çevirisinde ise Türkçe kelimelerin oranı %57.3, Arapça kelimelerin oranı %31.2, Farsça kelimelerin oranı %7.5'tir. Bu çeviride %2 oranında Türkçeleşmiş Arapça ile yine aynı oranda Farsçalaşmış Arapça kullanıldığı tespit edilmiştir.

Esmâ-i hüsnaya bulunan karşılıklar açısından Harezmi Türkçesi Kur'an çevirisinde %44.7 oranında tek kelimeyle karşılık bulunduğu (%67.4 ora-

nında Türkçe, %21.7 oranında Arapça, %10.9 oranında Türkçeleşmiş Arapça), %55.3'ünü karşılamak için kelime gruplarına müracaat edildiği görülmektedir ki bunlardan %40.8'inde iki kelimelik grup kullanıldığı (%40.5'i bir Türkçe ve bir Arapça kelimeyle, %35.7'si iki Türkçe kelimeyle, %14.3'ü bir Türkçe ve bir Farsça kelimeyle, %7.1'i bir Türkçe ve bir Türkçeleşmiş Arapça kelimeyle, %2.4'ü ise iki Arapça kelimeyle), %14.5'inde ise ikiden çok kelimedenden oluşan grupların (%60'ı biri Arapça ve diğerleri Türkçe kelimelerle, %20.2'si biri Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle, %6.7'si Türkçe kelimelerle, yine %6.7'si biri Türkçeleşmiş Arapça kelime ve diğerleri Türkçe kelimelerle ve yine aynı oranda olmak üzere biri Türkçe ve diğerleri Arapça kelimelerle) devreye sokulduğu anlaşılmaktadır.

Muhammed b. Hamza'nın çevirisinde %42.2 oranında tek kelimeyle karşılık bulunabildiği (%60.5 oranında Türkçe, %23.7 oranında Arapça, %10.5 oranında Türkçeleşmiş Arapça kelime, %5.3 oranında Farsça), %57.8'ini karşılamak için kelime gruplarına başvurulduğu görülmektedir ki bunlardan %41.1'inde iki kelimelik grup kullanıldığı (%46'sı iki Türkçe kelimeyle, %24.3'ü bir Türkçe ve bir Arapça kelimeyle, %16.2'si bir Türkçe ve bir Farsça kelimeyle, %10.8'i bir Türkçe ve bir Türkçeleşmiş Arapça kelimeyle, %2.7'si bir Türkçe ve bir Türkçeleşmiş Farsça kelimeyle), %16.7'sinde ise ikiden çok kelimedenden oluşan grupların (%26.7'si Türkçe kelimelerle ve aynı oranda biri Arapça ve diğerleri Türkçe kelimelerle, %13.3'ü biri Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle ve yine aynı oranda biri Türkçe ve diğerleri Arapça kelimelerle ve yine aynı oranda olmak üzere biri Arapça, biri Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle ve %6.7'si ikisi Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle) kullanıldığı görülmüştür.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan Kur'an çevirisinde %36.3 oranında tek kelimeyle karşılık bulunabildiği (%48.5 oranında Türkçe, %33.3 oranında Arapça, %9.1 oranında Türkçeleşmiş Arapça ve yine aynı oranda Farsçalaşmış Arapça), %63.7'sini karşılamak için kelime gruplarına müracaat edildiği görülmektedir ki bunlardan %34'ünde iki kelimelik grup kullanıldığı (%54.8'i iki Türkçe kelimeyle, %22.6'sı bir Türkçe ve bir Arapça kelimeyle, %9.7'si ise iki Arapça kelimeyle, %6.5'i bir Türkçe ve bir Farsça kelimeyle, %3.2'si bir Türkçe ve bir Türkçeleşmiş Arapça kelimeyle ve yine aynı oranda bir Türkçe ve bir Farsçalaşmış Arapça kelimeyle), %29.7'sinde ise ikiden çok kelimedenden oluşan grupların (%29.7'si biri Arapça, biri Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle, %25.9'u biri Türkçe ve diğerleri Arapça kelimelerle,

%22.2'si biri Arapça ve diğerleri Türkçe kelimelerle, %7.4'ü biri Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle, %3.7'si Türkçe kelimelerle, %3.7'si ikisi Arapça, biri Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle ve aynı oranda ikisi Arapçr ve diğerleri Türkçe kelimelerle ve yine aynı oranda olmak üzere ikiden fazlası Arapça, ikisi Farsça ve diğerleri Türkçe kelimelerle) tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Bu çevirilerde esma-i hüsnâ için kullanılan kelimelere bütünüyle baktığımızda 1973 tarihli Kur'an çevirisinde Türkçe kelimelerin diğer iki çeviriye nazaran azaldığı, Arapça kelimelerin ise arttığı fark edilmektedir. Yine bu çeviride esma-i hüsnâyâ hem tek kelimeyle verilen karşılıkların oranında, hem de bu tek kelimelik karşılıklarda Türkçe oranında azalma, Arapça oranında ise artma olduğu dikkat çekmektedir. Bu çeviride ayrıca iki kelimelik grupların oranının azaldığı, ikiden çok kelimededen oluşmaların oranının ise diğer çevirilere göre arttığı görülmektedir. Her ne kadar ilk çevirilerde esma-i hüsnâlara olabildiğince Türkçe ve tek kelimelik karşılıklar bulunmaya çalışılmışsa da bu karşılıkların zaman içinde tutunamadığı anlaşılmaktadır. Üstelik Kur'an'ın ilk çevirilerinden bu yana pek çok dinî tabir gibi, esma-i hüsnâların da orijinal şekilleri bilinmekte ve rahatlıkla kullanılmaktadır, yani orijinal şekiller benimsenmiştir. Zaten bu çevirinin girişinde şöyle bir açıklama bulunmaktadır: "En eskilerinden, günümüzde yapılanlara kadar, bu, terceme çalışma ve gayretleri ortaya çıkarmıştır ki bu ilahî, beşer üstü ve muciz Kitâb'ın tam hakkını vererek aynen Türkçeye çevrilmesi mümkün değildir. Bu itibarla en isâbetli yol, âyetleri kelime kelime aynen terceme etmek yerine, Arabça aslından anlaşılan mâna ve meâli Türkçe ile ifâde yolu olsa gerektir. Çalışmalarımızda biz de bu yolu tâkîb ettik, bununla berâber yine de zorlukla ve hattâ imkânsızlıklarla karşılaştık. Zorluk, bilhassa Allah'ın isim ve sıfatları konusunda ortaya çıktı. Bunları en güvenilir ilmî kaynaklara başvurarak elimizden geldiği kadar ifâdeye çalıştık; fakat bu, herhalde, verdiğimiz anlamın aslını tamâmen ifâde ettiği şeklinde anlaşılmalı, Allah'ın isim ve sıfatları ile insanî isim, sıfat ve kelimeler arasındaki mâhiyet farkı dâimâ gözönünde bulundurulmalıdır" (s. IX).

Bu araştırmaya başka Kur'an çevirileri de dahil edilse esma-i hüsnâyâ verilen karşılıklar açısından sonuç pek değişmeyecektir. Sebeplerinden biri esmi hüsnâlardan bir kısmı birkaç anlamı birden ihtiva ettiği için tek kelimeyle karşılanmaları güçtür. Bu tür kelimeler ancak birden fazla kelimeyle karşılanabilir. Diğer bir sebep ise söz konusu kelimelerden bir kısmına karşılık bulma zorluğudur. Bunlar ancak çevrilerek karşılanabilirler ki bu durum-

da da terimleşme imkânları zayıf olur. Böylece söz konusu terimler inançla ilgili olduğu için dil bilincinin yerini dinî hassasiyetin aldığı, ilk çevirilerdeki olabildiğince Türkçe ile karşılama gayretinden büyük ölçüde vazgeçildiği görülmektedir.

Bibliyografya

- Diyanet İşleri Başkanlığı (1973). *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı (Meâl)*. 2. baskı, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları.
- Sağol (Yüksekkaya), Gülden (1993-1999). *An Inter-linear Translation of the Qur'an Into Khwarazm Turkish = Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi: Introduction and Text. I, Glossary. II, Facsimile Section One: 1^b-300^b. III, Section Two: 301^a-587^b. III*, Harvard University: Sources of Oriental Languages and Literatures, Turkish Sources.
- Topaloğlu, Ahmet, haz. (1976-1978). *Muhammed bin Hamza. XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış "Satır-Arası" Kur'an Tercümesi. I: Giriş ve Metin, II: Sözlük*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Araştırma ve İnceleme Eserleri.
- Topaloğlu, Bekir (1995). "Esmâ-i Hüsnâ." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11, 404-418.